

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Ідеться про особливості застосування дисциплінарної відповідальності в органах внутрішніх справ України. Акцентується увага теоретиків і практиків на обґрунтуванні особливостей застосування вказаного виду відповідальності. Запропоновано деякі ідеї щодо застосування дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ як різновиду юридичної відповідальності.

Ключові слова: працівник органів внутрішніх справ, юридична відповідальність, дисциплінарна відповідальність в органах внутрішніх справ України, особливості застосування дисциплінарної відповідальності, підстави накладення дисциплінарної відповідальності, дисциплінарне покарання працівника міліції, дисциплінарне стягнення.

Постановка проблеми. Проблема юридичної відповідальності працівника органів внутрішніх справ корелює з необхідністю реформування всієї правоохоронної системи України, зокрема системи органів внутрішніх справ. Реформування повинно базуватися на нових підходах до юридичної відповідальності працівника міліції та до такого її виду, як дисциплінарна.

Метою статті є постановка фундаментальної проблеми дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ.

Виклад основних положень. Детальний порядок реалізації дисциплінарної відповідальності осіб рядового та начальницького складу визначений у Дисциплінарному статуті органів внутрішніх справ України [1].

Перед застосуванням дисциплінарного стягнення проводиться службове розслідування, метою якого є з'ясування всіх обставин дисциплінарного проступку, вчиненого особою рядового або начальницького складу.

Службове розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня його призначення начальником. У разі необхідності цей термін може бути продовжено начальником, який призначив службове розслідування, або старшим прямим начальником, але не більш як на один місяць.

Забороняється проводити службове розслідування особам, які є підлеглими порушника, а також особам – співучасникам проступку або зацікавленим у наслідках розслідування. Розслідування проводиться за участю безпосереднього начальника порушника.

Перед накладенням дисциплінарного стягнення начальник або особа, яка проводить службове розслідування, повинні вимагати від порушника надання письмового пояснення. Небажання порушника надавати пояснення не перешкоджає накладенню дисциплінарного стягнення.

Про накладення дисциплінарного стягнення видається наказ, зміст якого оголошується особовому складу органу внутрішніх справ. Оголошувати дисциплінарне стягнення особі начальницького складу в присутності його підлеглих заборонено.

Зміст наказу доводиться до відома особи рядового або начальницького складу, яку притягнуто до дисциплінарної відповідальності, під підпис. У разі звільнення з посади або звільнення з органів внутрішніх справ особі рядового або начальницького складу видається витяг з наказу.

За кожне порушення службової дисципліни накладається лише одне дисциплінарне стягнення. У разі порушення службової дисципліни кількома особами дисциплінарне стягнення накладається на кожного окремо.

Вид дисциплінарного стягнення визначається з огляду на тяжкість проступку, обставини, за яких його скоєно, заподіяну шкоду, попередню поведінку особи та визнання нею своєї вини, її ставлення до виконання службових обов'язків, рівень кваліфікації тощо [1].

Серйозні ускладнення виникають під час застосування нормативного припису, зазначеного в п. 66 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України [2], що має наступний зміст: «Особи рядового і начальницького складу, які скоїли вчинки, що дискредитують звання особи рядового і начальницького складу, звільняються з органів внутрішніх справ». Застосування такого суворого дисциплінарного стягнення, як звільнення з органів, служб та підрозділів внутрішніх справ, вимагає чіткості у визначенні його підстав і умов, що не можна сказати про оціночну категорію підстави «дискредитація звання працівника органів внутрішніх справ». Ні соціально-юридичний характер, ні юридична природа, ні поняття цього явища в науці і практиці органів внутрішніх справ не визначені.

Для належного практичного застосування дисциплінарної відповідальності за цей дисциплінарний проступок необхідно перш за все чітко визначити власне поняття дискредитації.

Дискредитація (від французького слова *discrediter* – підірвати довіру) – це підрив довір'я когось, пониження чиєїсь гідності, авторитету. Аналізуючи складові цього поняття, приходимо до висновку, що вони тісно пов'язані з морально-етичними нормами. Отже, вчинки, що дискредитують працівників органів внутрішніх справ та власне органи внутрішніх справ, пов'язані насамперед із низкою моральних вимог, які пред'являються до них під час здійснення службових функцій та у повсякденному житті.

Ці вимоги відображені в ст. 5 Закону України «Про державну службу», Кодексі честі працівника органів внутрішніх справ, Етичному кодексі працівника органів внутрішніх справ та інших нормативно-правових актах, що регулюють діяльність органів системи МВС України та їх особового складу.

Тому під вчинками, що дискредитують звання працівника ОВС та власне органи внутрішніх справ, слід розуміти протиправні, винні діяння, які здійснені посадовою особою органу внутрішніх справ у зв'язку з виконанням службових обов'язків або не пов'язані з їх виконанням, але за своїм характером здатні принизити в очах громадськості гідність та авторитет працівника органів внутрішніх справ та власне органи внутрішніх справ.

До таких вчинків, на нашу думку, слід віднести: вчинення злочину, встановленого вироком суду, що набрав законної сили; скоєння корупційного діяння як різновиду адміністративного правопорушення; систематичне скоєння адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління, громадський порядок та громадську безпеку; заняття підприємницькою діяльністю; організацію страйків та участь у них; розголошення службової таємниці; появу на службі або поза службою в нетверезому стані, що ображає людську гідність; розпиття алкогольних напоїв у форменому одязі у громадських місцях; прийняття наркотичних або токсичних препаратів без рецепту лікаря; систематичне порушення правил носіння форменого одягу, зовнішньої охайності; неодноразове грубе і зверхнє ставлення до громадян; прояви жорстокого або принизливого ставлення до людей; скоєння аморального проступку, не сумісного з продовженням служби в ОВС; систематичне поширення компрометуючої ОВС України інформації за допомогою засобів мас-медіа.

Ще одним моментом, на котрому варто наголосити, досліджуючи особливості застосування дисциплінарної відповідальності ОВС України, є визначення міри відхилення від функцій органів внутрішніх справ загалом та функцій конкретного працівника міліції зокрема.

Органи внутрішніх справ України є такою підсистемою державної виконавчої влади, яка здійснює правоохоронні функції. Головне призначення правоохоронних органів – діяльність «спеціально уповноважених органів шляхом застосування юридичних заходів впливу відповідно до закону та за неухильного додержання встановленого порядку» [3, с. 125].

Що стосується підрозділів системи МВС, така діяльність як за сіб досягнення ідеальної моделі (тобто мети) насамперед спрямована на «забезпечення громадського порядку на всій території держави» [4, с. 83], що й передбачає виконання єдиного комплексу функцій як «взаємопов'язаних напрямків дій» [5, с. 4].

Поряд із правоохоронною сутністю служб та підрозділів внутрішніх справ України їх функціональні особливості й характер службової дисципліни визначається також правовим статусом особового складу. Працівники органів внутрішніх справ, на нашу думку, за своїм статусом є державними службовцями, оскільки вони: а) вступають у правові відносини, які випливають зі змісту їх службових повноважень не лише всередині свого апарату, свого органу чи підрозділу, але й зовні, тобто взаємодіють по службі з громадянами, іншими державними і недержавними органами; б) виступаючи в означених відносинах від імені держави, самі безпосередньо можуть застосовувати заходи, необхідні для виконання законних вимог; в) можуть використовувати заходи примусового характеру.

Як державні службовці, працівники органів внутрішніх справ здійснюють свою трудову діяльність через інститут державної служби. Водночас державний службовець органів та підрозділів внутрішніх справ не просто управлінський працівник або працівник апарату управління; він є особою, «яка займає визначену законодавством соціальну та державно-правову позицію і тому характеризується спеціальним правовим статусом» [6, с. 16]. Державні службовці органів внутрішніх справ – суб'єкти державного управління суспільними процесами та явищами. Вони наділяються державно-владними повноваженнями і здатні приводити у дію механізм державного примусу. Владна природа службових повноважень забезпечує реальну й необхідну можливість для даної категорії державних службовців впливати

на суб'єктів суспільних відносин для досягнення соціально корисного результату, забезпечує обов'язковість їх підпорядкування законним вимогам і розпорядженням.

Специфіка функціонування підрозділів внутрішніх справ, правового статусу осіб рядового і начальницького складу щодо службової дисципліни полягає також у тому, що функціонування системи органів та правовий статус особового складу (права, обов'язки, повноваження, відповідальність, обмеження) регулюються, визначаються не тільки загальними нормами адміністративного і трудового права, а й спеціальними нормативно-правовими актами у сфері державної служби й діяльності органів внутрішніх справ. Визначальними правовими документами, що стосуються дисципліни державних службовців ОВС України, необхідно вважати: Закон України «Про державну службу», Закон України «Про міліцію», Закон України «Про державну таємницю», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ України, Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ та ін.

Найважливішою складовою правового статусу працівників органів внутрішніх справ є юридичний взаємозв'язок їхніх прав та обов'язків. Свідоме ставлення до службових обов'язків, додержання всіх обмежень по службі – основний зміст службової дисципліни в ОВС України. Особи рядового і начальницького складу зобов'язані виконувати правові вимоги, які стосуються встановленого порядку в органах та підрозділах внутрішніх справ. Для реалізації системи прав і обов'язків кожному працівнику надається певна самостійність для прийняття рішення у межах його компетенції.

Реалізація особовим складом своїх прав і виконання комплексу обов'язків забезпечується нормами як адміністративного, так і трудового права. Цим пояснюється той факт, що правові норми, регулюючи дисципліну праці, одночасно впорядковують поведінку працівників органів внутрішніх справ під час здійснення ними службових повноважень, тобто службову дисципліну.

Дисципліна державних службовців органів системи Міністерства внутрішніх справ є різновидом службової дисципліни. Вони співвідносяться між собою як особливе й загальне.

Враховуючи вищенаведене, можемо констатувати той факт, що функції органів внутрішніх справ поділяються на дві взаємозумовлені групи.

До першої слід віднести основні з них, а саме: захист прав, свобод та законних інтересів громадян; забезпечення охорони громадського порядку; боротьбу з порушеннями громадського порядку; забезпечення дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань, виконання адміністративних стягнень; гарантування, забезпечення пожежної безпеки.

До цієї групи основних напрямів специфічної діяльності органів внутрішніх справ Закон України «Про міліцію» також відносить участь структурних підрозділів у соціальній і правовій допомозі громадянам та сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них обов'язків [7].

Друга група функцій органів внутрішніх справ обіймає напрями забезпечувального характеру. Їх можна умовно віднести до ресурсних та управлінських. Як і основні, вони багатогранні й різнохарактерні. Однак їх природа пов'язана не з зовнішнім соціальним замовленням, а з внутрішніми потребами процесів функціонування. Якщо основні функції органів внутрішніх справ «спрямовані на забезпечення їх зовнішньої діяльності, то функції забезпечення мають внутрішній характер» [8, с. 63].

Загалом усю сукупність забезпечувально-ресурсних функцій ОВС необхідно поділити за видами ресурсів, які мають у розпорядженні органи внутрішніх справ України. Це насамперед: робота з особовим складом; фінансове, технічне, матеріально-господарське забезпечення, інформаційно-управлінські процеси тощо. Ресурсні функції забезпечувального характеру виконують відділи кадрів, господарські підрозділи, фінансово-економічні структури, бухгалтерії, секретаріати, автогосподарства, медичні частини, технічні та ремонтні відділення. До забезпечувально-управлінських функцій слід віднести прогнозування, планування, організацію, аналіз, регулювання і контроль.

Не всі управлінські функції здійснюються однаково. Одним із них притаманний владно-розпорядчий характер, іншим – рекомендаційний, технологічний. Тому слід виокремити функції керівництва, яким властивий владно-розпорядчий характер, та технологічні або штабні.

До функцій керівництва належать: цілепокладання, виявлення раціональних способів вирішення завдань, координація діяльності з виховання, стимулювання і контроль.

Свою чергою, штабна діяльність має свої напрями: інформаційно-аналітична робота; підготовка проектів управлінських рішень; організація взаємодії з іншими працівниками, підрозділами, органами; вивчення, узагальнення, поширення передового досвіду та наукових досягнень; здійснення нагляду за діяльністю служб; практична допомога конкретним органам внутрішніх справ.

Беручи до уваги вищевикладене, було б доцільно Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ [1] та Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ [2] доповнити окремими пунктами, в яких були б зазначені: поняття дисциплінарного проступку як винного, протиправного невиконання або неналежного виконання особою рядового і начальницького складу ОВС покладених на неї службово-трудових обов'язків, перевищення своїх повноважень, а також скоєння вчинків, які дискредитують авторитет працівника органів внутрішніх справ та власне органи внутрішніх справ, за вчинення яких встановлено дисциплінарну відповідальність; поняття дискредитації як протиправного, винного діяння, яке здійснено посадовою особою органу внутрішніх справ у зв'язку з виконанням службових обов'язків або не пов'язано з їх виконанням, але за своїм характером здатне принизити в очах громадськості гідність та авторитет працівника органів внутрішніх справ та власне органи внутрішніх справ; внести перелік вчинків, які дискредитують авторитет працівника органів внутрішніх справ та власне органи внутрішніх справ: вчинення злочину, встановленого вироком суду, що набрав законної сили; скоєння корупційного діяння як різновиду адміністративного правопорушення; систематичне скоєння адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління, громадський порядок та громадську безпеку; заняття підприємницькою діяльністю; організація страйків та участь у них; розголошення службової таємниці; поява на службі або поза службою в нетверезому стані, що ображає людську гідність; розпиття алкогольних напоїв у форменому одязі в громадських місцях; прийняття наркотичних або токсичних препаратів без рецепту лікаря; систематичне порушення правил носіння форменого одягу, зовнішньої охайності; неодноразове грубе і зверхнє ставлення до громадян; прояви жорстокого або принизливого ставлення до людей; скоєння аморального проступку, несумісного з продовженням служби в ОВС; систематичне поширення компрометуючої ОВС України інформації за допомогою засобів мас-медіа; ст. 66 Положення про проходження

служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ [2] викласти у наступній редакції: «Особи рядового і начальницького складу, які скоїли вчинки, що дискредитують авторитет працівника органів внутрішніх справ та власне органи внутрішніх справ, притягуються до дисциплінарної відповідальності згідно з Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ».

1. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 р. [Електронний ресурс]: CD-версія «Инфодиск», 2008. – № 12. – декаб.

2. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 1991 року // Збірник нормативних актів України з питань правопорядку. – К., 1993.

3. Правоохранительные органы в СССР / под ред. К.Ф. Гуценко. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – С. 125.

4. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О.М. Бандурка. – Х.: Основа, 1996. – С. 83.

5. Переводчиков О.В. Цели, задачи и функции органов внутренних дел / О.В. Переводчиков, В.Ф. Сухарев. – М.: Академия МВС СССР, 1989. – С. 4.

6. Щербина В.И. Дисциплинарная ответственность государственных служащих органов внутренних дел: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / В.И. Щербина. – Х., 1998. – С. 16.

7. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

8. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник / Олександр Маркович Бандурка. – Х.: Університет внутрішніх справ, 1998. – С. 63.

Гарасимив Е.И. Особенности применения дисциплинарной ответственности в органах внутренних дел Украины.

Речь идет об особенностях применения дисциплинарной ответственности в органах внутренних дел Украины. Обосновываются особенности применения этого вида ответственности. Предложены некоторые идеи по применению дисциплинарной ответственности работников органов внутренних дел как разновидности юридической ответственности.

Ключевые слова: *работник органов внутренних дел, юридическая ответственность, дисциплинарная ответственность в органах внутренних дел Украины, особенности применения дисциплинарной ответственности,*

функціонування, основи наложення дисциплінарної відповідальності, дисциплінарне покарання працівника міліції, дисциплінарне взыскание.

Harasymiv O.I. Peculiarities of Disciplinary Liability Exercise in the Bodies of Internal Affairs of Ukraine.

The present article refers to the peculiarities of disciplinary liability in the bodies of Internal Affairs of Ukraine. Close attention is paid to the argumentation of theorists and practitioners of the application of the particular type of liability. A number of suggestions concerning the exercise of disciplinary liability of law enforcement workers as a variety of legal liability are made.

Key words: *law enforcement officer, legal responsibility, disciplinary liability in the Bodies of Internal Affairs of Ukraine, the peculiarities of disciplinary liability exercise, the grounds for disciplinary liability imposing, disciplinary punishment of a militia officer, disciplinary penalty.*

Стаття надійшла 6 листопада 2012 р.

УДК 34:316.624

Т.З. Гарасимів

ФЕНОМЕН АГРЕСІЇ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена одній із основних проблем філософії права, а саме феномену агресії. Зокрема, з'ясовуються її причини і прояви у соціальному та індивідуальному аспектах. Наголошується на вирішенні фундаментальної проблеми суспільної науки: як усунути фактори, що призводять до агресивних дій людини. Проаналізовано чинники, що впливають на агресивний характер поведінки особи та її прояви.

Ключові слова: *феномен, агресія, особистість, причини агресії, прояви агресії, детермінанти агресії, соціальні чинники, індивід, індивідуальні чинники, фундаментальна проблема, становлення особистості, детермінація, наслідки агресії.*

Постановка проблеми. Виникнення феномена агресії в процесі становлення особистості вимагає дослідження причин цього явища та факторів, що до нього призводять. У філософсько-правовому аспекті формування особи як повноцінного члена демократичного, правового та соціального суспільства варто розглядати, беручи до уваги чинники, які впливають на агресивність особистості.